

Učitel — komunista Josef Haken

Doc. dr. RUDOLF OPATA, CSc.,
Pedagogické muzeum J. A. Komenského, Praha

Josef Haken se trvale zapsal do dějin dělnického revolučního hnutí jako přesvědčený socialista, jako jeden z nejvýznamnějších zakladatelů Komunistické strany Československa a její dlouholetý funkcionář. Patřil mezi levicově orientované představitele pokrokové české inteligence. Šířil marxistickou ideologii mezi městským i vesnickým proletariátem a mezi revolučně naladěným učitelstvem. Hakenova činnost si proto nezaslouží pouze pozornost historiků dělnického revolučního hnutí, ale — a to ve větší míře než dosud — i pracovníků zabývajících se dějinami pedagogiky, školství a učitelského hnutí.

Josef Haken se narodil 20. května 1880 v Markvarticích na Jičínsku jako prvorozený syn kovářského mistra. Josef se brzy projevoval jako bystrý a vnímavý chlapec, který dovedl pohotově a citlivě přijímat četné podněty, jež na něj působily doma i ve škole. Rodina se rozrostla o další tři bratry a sestru, nejstarší syn tedy musel brzy pomáhat v domácnosti, později i v kovářské dílně a na poli. A tak mnohotvárné a zajímavé prostředí formovalo jeho povahu: všímavou, přemýšlivou a tvrdou, přímou, někdy až neústupnou. ¹⁾

Prošel rakousko-uherskou školou zřízenou k tomu, aby tyto školy „dítky v mravnosti a nábožnosti vychovávaly, ducha jejich rozvíjely, známostí a zběhlostí, jichž mají v životě zapotřebí, jim poskytovaly a byly základem, aby se z nich stali hodní lidé a občané“. ²⁾ Než Josef Haken dokázal brzy poznat zásadní rozpor mezi slovem a životní praxí, který se v tehdejší škole proniknuté klerikalismem projevoval zvláště v oblasti náboženské výchovy. Život ve škole mu dával dostatek námětů k přemýšlení. Učitelé byli totiž povinni modlit se spolu se žáky před vyučováním i po něm, chodit do kostela a dozírat na své svěťence

při mších, přijímání „svátosti oltářní“, zúčastňovat se církevních průvodů atd. Tak „Pamětní kniha obecné školy v Sobotce“ uvádí: „Ve školním roce 1900—1901 chodili žáci v době od 1. září do konce října a od svátků velikonočních do konce školního roku v pondělí, ve středu a v pátek v 7,15 na mši svatou, v neděli a ve svátek po celý rok. Třikrát v roce, a to na počátku, o velikonočních a na konci školního roku, přijali žáci svátost oltářní a svátost pokání, v křížových dnech, v den sv. Jakuba, sv. Marka a o Božím těle účastnili se žáci jako v letech minulých církevních průvodů. Při všech náboženských cvičeních dozírali na žáky třídní učitelé a zástupci ředitele. Před a po vyučování modlili se obvyklé modlitby.“³⁾

Tentýž intenzivní náboženský vliv se pochopitelně uplatňoval i v ústavech pro vzdělávání učitelů, jejichž profesori byli vedeni snahou vychovat poslušného učitele, který bude ochotně vykonávat četné povinnosti spojené s církevními obřady. Tato snaha se promítla i do pojetí pedagogiky některých autorů, z nichž jeden zdůrazňuje, že „nejdůležitější ze všech prostředků vychovávacích jest náboženství“.⁴⁾ V předmluvě ke svému spisu uvádí, že „ten cíl, který Ježíš Kristus lidstvu vytkl, musí býti také cílem výchovy; a prostředky, kterých k tomu poskytl, musí také vychovatel mezi prostředky výchovy přijati“.⁵⁾

Zvláště tíživou atmosférou byl pověstný ústav pro vzdělávání učitelů v Jičíně, který navštěvoval Josef Haken. Hlavní příčinou byl ctižádostivý a vlivný katecheta, jehož vinou se zde udržoval nezdravý, konzervativní duch. Této atmosféře podléhali i tehdejší profesori, z nichž někteří dokonce pokulhávali ve vědomostech. Vzájemný vztah mezi profesory a studenty postrádal pochopitelně úcty a vzájemného pochopení. Učitelé necítili se svými svěřenci a ti si je na oplátku vybírali za terč svých vtipů. Jen zřídka se objevovaly náznaky pokrokovějších názorů.

Zvláště těžce snášel takřka středověké prostředí učitelského ústavu Josef Haken. Často se střetával s přísným a neživotným školním řádem a v důsledku toho i se svými profesory. Vyučování neuspokojovalo zvidavého ducha Josefa, který všemožně usiloval o rozšíření kontaktů se skutečným životem. Proto se stal členem soukromého studentského literárního kroužku, účastnil se sokolských cvičení, navštěvoval večerní kursy ruského jazyka a divadelní hry studentům zakázané. Jeho zvidavý duch a bezprostřední vztah k životu pracujících ho zavedl dokonce na politické schůze, což pochopitelně znamenalo další střetnutí s profesory. To vše způsobovalo zvláštní nelibost katechety, který pronásledoval studenta, jenž se zcela vymykal představám církevních autorit o poslání učitele.

Díky svému přirozenému nadání odolával Josef Haken vytrvale nepřizní profesorů i zpátečnického katechety po celou dobu studia. Na-

konec maturitní zkoušky ročníku, který navštěvoval, ukázaly nepokryté všechny zásadní nedostatky jičínského učitelského ústavu. Značné množství propadajících žáků vyústilo v demonstraci před hotelem, v němž byl ubytován předseda zkušební komise – zemský školní inspektor. Po rozsáhlém vyšetřování následovaly přísné tresty, ale ani velký rozruch kolem této záležitosti nedokázal změnit atmosféru ústavu.

Josef Haken při maturitních zkouškách obstál, pomsta vyučujících se projevila alespoň ve snížené známce z chování. V důsledku toho nebyl ustanoven na škole a musel nastoupit vojenskou službu. Po návratu dostal učitelské místo teprve po mnoha průtazích. Ani poté však jeho nekonformní chování nebylo zapomenuto, jak o tom svědčí např. přípis adresovaný „Praesidiu c. k. zemské školní rady v Praze“ z 18. března 1912, v němž se uvádí: „Jmenovaný učitel byl již jako posluchač na c. k. ústavě učitelském v Jičíně chování výstředního a měl proto také zákoně mravy. Jest tudíž s podivením, že mohl býti v roce 1901 ustanoven ve zdejším okresu za sílu učitelskou.“⁶⁾

Necitlivý postup kléru vzbuzoval negativní odezvu ve stále značnější části učitelstva, zvláště pak mezi učiteli demokraticky orientovanými. Katolická církev byla nutně považována za exponenta vládnoucích kruhů a kromě třídního antagonismu je pociťován také její centralistický a germanizační vliv. A tak ustanovením Josefa Hakena za sílu učitelskou nekončí jeho střetnutí s církevními hodnostáři. Hovoří o tom zcela jednoznačně dokumenty z archívů školské správy. Jedním z nich je „Protokol sepsaný ve sborově obecné školy v Dolním Bousově dne 3. února 1907“.⁷⁾ Zachycuje obsah výslechu p. řídícího učitele Františka Košíčka ohledně zjištění, zda p. učitel na škole té, p. Josef Haken, modlí se se školní mládeží před i po vyučování a v jakém jest poměru k hnutí „volná škola“ zvanému.

Na otázku, co je mu známo o chování Josefa Hakena mimo školu, odpovídá pan řídící: „Znám, že jest smýšlení pokrokového, a že jsou zde ve městě dvě strany, a sice jedna za „Občanskou besedu“ jdoucí a druhá za „Řemeslnickou besedu“. S touto druhou stranou sympatizuje p. učitel Josef Haken. Strana jest to řemeslnická a dělnická. Aby zde vystupování veřejné p. Josefa Hakena pohoršení činilo, nemohu tvrditi, pokládán jest však některými občany za stoupence „Volné myšlenky“, a to hlavně kněžstvem.“⁸⁾

Z výše uvedených faktů lze usuzovat na Hakenovo protiklerikální zaměření. Již v počátcích svého působení na škole v Dolním Bousově pronikal do problémů života dělnictva i zemědělského proletariátu. Bezprostřední styk s pracujícími a studium základních děl Karla Marxe a Bedřicha Engelse umožnil mladému učiteli rychlou orientaci v pro-

blematicke dělnického hnutí. Sympatie Josefa Hakena k dělnickému hnutí však vyvolaly nelibost u tehdejšího jičínského hejtmana a pronásledování školních úřadů. Přestože byl oblíbeným učitelem u žáků i u většiny rodičů, překládaly jej nadřizené úřady z místa na místo. Toto politicky motivované tažení však mladého učitele nezlomilo, tím více se zajímal o veřejný a politický život. Pracoval zvláště intenzívně mezi zemědělským dělnictvem, jehož postavení bylo zvláště ubohé.

Velký vliv měl Josef Haken i na hnutí pokrokových učitelů. Ladislav Koubek líčí ve svém článku „Mé vzpomínky na soudruha Josefa Hakena“⁹⁾ své první setkání s ještě mladým revolucionářem v r. 1905 na sjezdu mladých adeptů učitelského povolání. Shromáždění vášnivě diskutovalo o postavení kněží ve školách, o činnosti inspektorů a ředitelů i o pomoci mladým učitelům, kteří byli přetěžováni prací, ale skromně finančně odměňováni. Jednou se přihlásil o slovo i Josef Haken, který vzbudil velký rozruch již oslovením přítomných: „Kamarádi, soudruzi!“, nač pohoršeně reagoval jeden z učitelů: „Nejsme socialisté ani anarchisté, jsme bratři, budoucí učitelé národa!“ Haken utišil dav a s mladickým elánem líčil, jak bude vypadat život v nové socialistické společnosti, která musí být vybudována, aby zajistila svobodný život školy i učitelstva. Jeho logicky uspořádaná řeč přesvědčila o správnosti těchto myšlenek mnohé z přítomných.

V r. 1907 psal Haken v časopise mladých „Volné listy“ o marnosti izolovaně vedeného protiklerikálního boje tehdejší generace. Upozorňoval, že klerikalismus je jen částí učitelského útisku, neutěšené postavení učitele je problémem podstatně širším. Ukazoval na celou šíři fronty tohoto boje, protože proti církevnímu útisku bojuje i dělnictvo. Školský klerikalismus odcizuje dělnické děti jejich třídě, není však jen ve vyučování náboženství a v náboženských úkonech, ale v celém školním systému.¹⁰⁾

Uvedené výroky nelze tedy nikterak chápat jako odmítnutí boje proti klerikalismu, Hakenovi šlo o vytvoření jednotné fronty boje proti reakci po boku dělnického hnutí. Z tohoto hlediska oceňoval možnosti působení mezinárodního sdružení „Volná myšlenka“, jehož sekce vyvíjela činnost i v našich zemích. Haken propagoval jako definitivní učitel II. tř. v Dolním Bousově světový kongres „Volné myšlenky“, který byl svolán v r. 1907 do Prahy. V této souvislosti bylo s Hakenem zahájeno disciplinární řízení pro vyvěšování plakátů. Stížnost farního úřadu v Dolním Bousově podaná 11. 2. 1908 se snaží socialisticky orientovanému učiteli přitížit: „Obviněný nemodlil se vždy před a po vyučování, někdy při modlitbě „Otče náš“ vynechával „Zdravas Maria“, jindy před ukončením znamenal se sv. křížem. Při výkonech náboženských často nedozíral, jindy dovedl děti pouze ke kostelu a ode dveří chrámových

odešel. V kostele svým netečným chováním budil pohoršení... Duchovní správa žádá, aby byl na jiné místo přeložen.“¹¹⁾

Hlavním předmětem následujícího disciplinárního řízení bylo pocho-pitelně „chování se s. Jos. Hakena v kostele a při modlitbě ve škole“. Zápis ukazuje, jak ponižující byl postoj církevních hodnostářů vůči učitelům, výsledkem mohla být jen úplná středověká podřízenost nebo naopak postupné jejich zrevolucionování.

V této situaci získávala sympatie pokrokových učitelů „Volná myšlenka“, která propagovala hnutí volné školy. Toto pojetí také rozpracovávala jedna z komisí světového kongresu „Volné myšlenky“, která svou představu volné školy zahrnula do protokolu.¹²⁾ Zde také byl formulován požadavek, aby se vyučování zakládalo výlučně na vědě, na morálce a lidskosti, rozum nemůže být nikdy podroben nějaké autoritě kromě sebe sama. Věda lidi „slučuje“, věda je zároveň zárukou svobody lidského ducha, kdežto víra zotročuje a rozdvouje. Teze svědčí o relativní pokrokovosti a demokratičnosti hnutí, ukazují však současně na zjevnou snahu o nadtřídní přístup k řešení problémů. Potvrzení tohoto přístupu je zcela nepokrytě vyjádřeno v části přímo nazvané „Rovnost tříd“.

Volná škola se nemohla obejít bez učitele nových kvalit, protože laický duch a neodvislost státu od církve by měly vytvořit v oblasti výchovy a vzdělání kvalitativně novou situaci. Proto „je třeba, aby též on nemohl býti ohrožován v plnění svého poslání, nezávislosti své myšlenky, v bezpečnosti svého svědomí“.¹³⁾

V podstatě jde o požadavky odpovídající nové historické situaci, kdy kapitalismus vstupuje do nejvyššího stadia svého vývoje a v honbě za maximálním ziskem mu již nemůže vyhovovat málo efektivní školství podléhající středověkým církevním dogmatům. Naši marxisté — zcela určitě alespoň nejpřednější z nich — zřejmě chápali třídní podstatu tehdejšího dění. Pokládali však nepochybně za správné využít jako platformy pro boj za pokrok těch hnutí, jež měla do jisté míry v některých směrech společného jmenovatele s tehdy nejpokrokovější politickou stranou — československou sociální demokracií.

Josefu Hakenovi byla v této době třídní podstata školské otázky jasná, ale volnomyšlenkáři mezi učiteli se svým časopisem „Volná škola“ byli silou, která odhalovala skutečnou tvář katolického kléru a nedostatky i zlořády státní byrokracie. Současně bylo již možno rozpracovávat některé principy demokraticky orientované školy, která by znamenala kvalitativní změnu ve srovnání s dosavadní rakousko-uherskou školou.

Pronásledování Josefa Hakena vzbudilo velkou odezvu v pokrokových kruzích a „Volná škola“ otiskla petici, v které vyzývá účastníky

světového kongresu Volné myšlenky, aby co nejrozhodněji protestovali proti nálezu „veleslavné c. k. zemské školní rady ze dne 17. června 1909... ohledně pana J. Hakena, učitele v Dolním Bousově...“ Redakce se ohrazuje proti nařčení jmenovaného, že by lepení a spolupodepsání provolání kongresu Volné myšlenky mohlo vyvolat pochybnosti o „nepředpojatosti“ v učitelském úřadě. V závěru petice zdůrazňuje, že daleko více ztrácejí důvěru mnohem většího počtu rodičů „učitelé bigotní, nevzdělaní nebo lháři, kteří řádně studovavše... zatajují svoje přesvědčení ze strachu“. ¹⁴⁾

Úplné jasno o politických postojích Josefa Hakena zjednal otevřený dopis soudruhům a soudružkám v Jičíně z r. 1910, v němž se otevřeně přiznává ke členství v československé sociální demokracii. V úvodu výslovně píše, že „jsme stejného přesvědčení, jedné politické strany“. ¹⁵⁾

Dále zdůrazňuje poslání inteligence ve straně, která se má o svoje duševní statky dělit s těmi, kteří „sice na tyto instituce platí, ale jichž využití jim dopřáno nebylo“. V socialistické společnosti musí být srovnána nejen nerovnost majetková, ale též nerovnost ve vzdělání. Jen tak bude lidstvo tvořit harmonický celek a jen tak se uskuteční socialistická společnost. Za důkaz nezdravých poměrů pokládá skutečnost, že většina studovaného proletariátu se přidává k mocným a „štítí se uražených a ponížených“. Ke studovanému proletariátu počítá i učitelstvo, protože má „mizerné sociální postavení“ a jako dělnictvo je odstrkováno, zbaveno občanských práv a pronásledováno pro své přesvědčení. Haken kritizuje postoje značné části učitelstva, která nemá třídní uvědomění a přimyká se ke svým vykořisťovatelům.

V této souvislosti je třeba uvážit nové jevy a vývojové tendence projevující se ve společnosti na přelomu 19. a 20. století. V důsledku zintenzivňující se koncentrace kapitálu dochází k růstu proletariátu, který se radikalizuje zvláště pod vlivem událostí v Rusku. Vůdcové a teoretikové II. internacionály však nedokázali vyvodit ze situace adekvátní závěry pro další postup proletariátu a dali se cestou podřízení ideologii buržoazie. Tehdy také vzniká ucelená teoretická soustava revizionismu, která stavěla na dřívějších oportunistických a reformistických názorech. Zákonitě vzniká v době, kdy nemarxistické socialistické směry v dělnickém hnutí byly poraženy a prudce stoupala prestiž marxismu. Ani levicoví sociální demokraté si plně neuvědomovali nebezpečí revizionismu a reformismu pro dělnické hnutí jako trojského koně. Revizionistické názory přičítali subjektivním chybám jednotlivců a nevěnovali včas pozornost odhalení jejich sociálních kořenů. ¹⁶⁾

V této situaci prosakují i do dělnického hnutí nálady buržoazie, které se promítají do ideálu a cíle výchovy, jak je výstižně formuloval sám Ladislav Zápotočský: „Státi se pánem, státi se paní, toť dnešní cíl všech

lidí. Cíli tomu obětuje se vše, za cílem tím se žene každý, a ježto za panujících poměrů z desíti vždy sotva jeden ho dosáhne, stanou se ostatní břemenem společnosti lidské.“¹⁷⁾ Tím spíše se tyto názory rozvíjely mezi učitelstvem, jak o tom svědčí mimo jiné Hakenův úvodník v Učitelstevských novinách „Účast učitelstva na politickém životě“.¹⁸⁾ V něm podává autor velmi plastickým způsobem vývoj myšlení učitelstva od zavedení všeobecného volebního práva až po nejnovější silný podnět — úpravu učitelstevských platů, což mělo za následek, že si počalo více všímat politických událostí a projevů, protože pochopilo, že i z úpravy se stala politická záležitost.

Dále autor dovozuje, že v posledních desetiletích dochází zákonitě k poklesu vlivu učitelů. Mělo-li učitelstvo význačný vliv a důležité postavení v době obrozenecké, v době národního probuzení, v němž učitelé sehráli úlohu národních vůdců a buditelů národního vědomí, pak pokles vlivu lze podle Hakena přičíst rozvoji tisku a komunikací, protože prostý lid venkovský poznal jiný zdroj poučení, než byl učitel a jeho knihovnička. Venkovský učitel slyšel mluvit prostřednictvím tisku „velké vůdce národa“ Palackého, Riegra a v jejich lesku venkovský učitel zanikl. Lid byl v té době politicky nevzdělaný a neorganizovaný. Veden však citem postavil se za své vůdce, jejichž program jim byl zároveň programem celého národa. Ačkoliv nebylo ani výchovy, ani organizace, seskupil se lid za svými vůdci, protože mu mluvili z duše.

Prvním politickým učitelem národa byl podle Josefa Hakena Karel Havlíček, který vytvořil politickou abecedu českého člověka. Později vyrostli političtí velikáni, kteří se odtrhli od lidu a provozovali „politiku českého národa bez národa“.¹⁹⁾ Do sféry svého vlivu dostala lid liberální strana, jejíž politikové mladšího pokolení byli radikální a užívali „lesklých“, silných hesel. Sílící mladočeši vyvolávali v řadách vládnoucích politiků strach a důsledkem byla perzekuce uplatňovaná proti nové straně. Politicky nevypělé a neorganizované učitelstvo bylo zastrašeno. Thunovy výnosy takřka znemožnily politickou činnost učitelstva, které v důsledku toho upadlo do apatie.

Zatímco německé učitelstvo se aktivně zúčastňovalo politického života, zapomínalo české učitelstvo dokonce na politickou výchovu lidu. Mezitím si úřady zvykly na netečnost k politickému životu a k politickým akcím a pokládaly ji u učitelstva za nutnou. V pasívním učitelstvu viděly učitelstvo spokojené a když se některý jedinec z jeho středu opovážil zúčastnit se politické akce nebo volit, byl pronásledován. „Vzpomínám si,“ uvádí Josef Haken, „že v boji za všeobecné hlasovací právo pokládáno od učitelstevské i neučitelstevské veřejnosti za velikou odvalu, když tu a tam učitel vyslovil se na veřejném shromáždění pro uvedený požadavek.“²⁰⁾

I občané sami pokládali pasivitu učitelů za něco učitelstvu příslušejícího a při různých akcích ukazovali učitelé, „že to pro něj není, že oni tu jsou od toho“. A proto byl učitel uplatňující svá politická práva bílou vránou. Na venkově je málokde učitel členem obecního zastupitelstva, písařem ovšem leckde. Učitel se stal „přítakavačem“ různých politických veličin a nemaje často ani dostatečný politický rozhled, uvízl na „politikaření při džbánku“. ²¹⁾

Velkou škodu způsobila také „Národní politika“, která střídala radikalismus se sympatiemi ke klerikalismu a k rakušáckému „hófrátství“, a proto se stala pohodlnou četbou pro lidi politicky nevzdělané. Stala se jim tím, čím jsou pro literárně nevzdělaný lid krváky. Tak zůstalo učitelstvo na úrovni „Politický“ a politickou bezbarvost pokládalo za přednost. Hlásat politickou nestrannost však znamená odsuzovat se k lenosti, nečinnosti a bezcharakternosti, vypočítavosti, znamená to také odsoudit se k bezmocnosti a bezvýznamnosti. ²²⁾

Chce-li mít učitelstvo vliv na zákonodárství a státní instituce, musí vstupovat do politických stran. Jinak nemůže uplatnit své požadavky v oblasti kultury a svůj školský program. Každá politická strana má svůj program a ten je jí vodítkem, učitelský program zůstane pouze na papíře, protože není ani moci, ani prostředků k jeho realizaci. Tím, že se učitelské masy separovaly a odklonily od politických stran, vzdálily se vlastně lidu, který je „čím dále tím více politicky vybarvenější“. ²³⁾

Učitelstvo v jednotlivých stranách nesmí tvořit kádr „mrtvých“ příslušníků, ale mělo by nabýt té váhy a významu, aby dovedlo uplatňovat své osvětové snahy. „Moderní učitel musí býti všeobecně i speciálně politicky tak vzdělán, aby byl ve straně intelektuálním vůdcem.“ ²⁴⁾ Učiteli nenáleží podle Hakena povrchní práce agitační, sbírání plných mocí, běhání, shánění, písaření atd. Na tyto práce stačí leckdo. Ovšem uznání a váhu ve stranách získají učitelé jen vytrvalou a obětavou prací, a to „od piky“.

K politické příslušnosti nemůže učitelé stačit jen povrchní znalost programu a přesvědčení vyjádřené pouze v heslech. Politické přesvědčení učitele musí být založeno na vědeckém základě, na znalosti sociologie, národního hospodářství, na znalosti potřeb lidu atd. ²⁵⁾

Ve svém příspěvku „Učitelé a politické přesvědčení“ ²⁶⁾ vyjadřuje Haken přesvědčení, že nová učitelská generace, odchovaná různými politickými směry, bude jednotná ve svém pokrokovém smýšlení, které tkví svými kořeny většinou „v myšlenkovém duchu realistickém, menšinou v radikálně pokrokovém“. Teprve v posledních letech se hlásí ke slovu učitelstvo sociálně demokratické, které je zvláště v průmyslových krajích dosti početné a „v brzku bude snad nejlépe organizované“. ²⁷⁾

Dostí značná část učitelstva stran mladočeské a agrární je podle Ha-

kena „kádr příživníků bez pevného přesvědčení“ nebo dokonce vůbec bez přesvědčení, který se z pohodlnosti a ze sobeckých zjištěných důvodů přiklonil k těmto politickým stranám, protože mají vliv, „mají radnice, místní a okresní školní rady i radu zemskou. Agráři prohlašují, že většina učitelů je agrární, mladočeši naopak mladočeská.“ Haken toto tvrzení vyvrací: „Ne, ne, pánové! Většina učitelstva — a jsou tu ovšem hlavně vinny hrozné poměry — přikrčuje se jen k moci těchto dvou stran. Většina myslícího učitelstva není ani mladočeská, ani agrární, je pokroková, protiklerikální, demokratická.“²⁸⁾

Publikační činnost Hakenova před první světovou válkou svědčí nesporně o mimořádném politickém rozhledu autora. Ke dvěma výše uvedeným článkům možno s největší pravděpodobností přičíst i „Náš poměr k politickým stranám“,²⁹⁾ který sice není podepsán Hakenovým jménem (pouze šifrou K.), ale svým obsahovým zaměřením a formou zpracování vede k závěru o správnosti předpokladu, že i tento článek má téhož autora.³⁰⁾

Intenzivně prožíval Josef Haken první světovou válku, která prověřila schopnost jednotlivých stran reagovat na složitý a rychle probíhající vývoj i politickou zralost jednotlivých funkcionářů. V průběhu do té doby největšího válečného úsilí lidských dějin se ukázalo, že čeští vojáci projevují ve své většině netajené sympatie k Rusku. Tak „feldzeugmeister“ Wikullil považuje za prokázané, že „pokrokově smýšlející učitelské osoby české národnosti . . . jsou větším dílem sloupy rusofilského hnutí.“³¹⁾

Vedoucí funkcionáři sociální demokracie nedokázali v náročné situaci důsledně aplikovat základní principy marxisticko-leninského učení a svým postupem zklamali naděje radikálně smýšlejících socialistů. Aktivistický prorakouský postoj vedení sociální demokracie byl podroben kritice členstva, ale při pokusu o zásadní změnu politického kursu pronikli na čelo strany nacionalisté a reformisté. Odtud byl jen krok ke snahám o vytvoření nové jednotné socialistické strany, která by sjednotila národní socialisty a sociální demokraty na ideovém základě „českého“ typu socialismu jednoznačně protimarxistického ražení. Proti nacionalistickým záměrům se však postavili marxisticky orientovaní členové sociální demokracie na čele s Hakenem, Šmeralem a Zápotockým.³²⁾

Tak dochází v lůně sociální demokracie k názorové diferenciaci, která se prohlubuje již na prvním poválečném XII. sjezdu v prosinci 1918, kde se vytváří proti oportunistickému vedení opoziční marxistická skupina vedená Antonínem Zápotockým. Ke škodě věci nebyla tato opozice ještě sjednocena ani ideově, ani organizačně, a nebyla proto s to vypracovat důsledně revoluční program vycházející ze zkušeností Vše-

svazové komunistické strany (bolševiků) vedené V. I. Leninem. Přesto se však boj proti reformistické politice vedení sociální demokracie postupně rozvinul po celé zemi a zasáhl prakticky všechny organizace. Haken vystupuje v této bouřlivé době na obranu ruské revoluce a českých komunistů, jak tomu bylo např. 11. ledna 1919 na veřejné schůzi v Sobotce. ³³⁾

Veřejné vystupování Josefa Hakena nemohlo zůstat utajeno úřadům, které sledovaly všechny „bolševicky“ orientované osoby s krajní nedůvěrou. Důkazem toho jsou mimo jiné hlášení, která si vyžadovaly nadřízené orgány od starostů obcí. Tak např. v důvěrném hlášení obce Brada-Rybníček čj. 85 z 21. dubna 1921, adresovaném okresnímu hejtmánství, uvádí starosta Jan Louma pod věcí „Seznam. Bolševici a komunisti“, že na poslední schůzi také mluvil učitel Haken, který „ve své řeči silně útočil na vládu naší republiky a zakončil svoji řeč, že i bolševictví musí zachvátit naši republiku.“ ³⁴⁾

V dalších hlášeních jsou opět uváděny podrobnosti o výrocích Josefa Hakena, který kritizoval vládu, úřednictvo, četnictvo a zvláště kriticky se vyslovoval proti kapitalismu, který má vinu na vzniku první světové války. Ve stížnosti obecního úřadu a místní školní rady ve Třtěníci č. 530 z 9. června 1919 žádá starosta a někteří občané, aby učitel Josef Haken byl z obce přeložen. Ve zdůvodnění se uvádí mimo jiné, že „jmenovaný jest bez vyznání a dětem starším stále napovídá vtipy náboženské i politické, tak že to škodí na duchu a výchově mládeže . . . Pořádá stále jen v celém okolí schůzky a přednášky, které jsou pro náš mírumilovný, pracovitý a společný venkov velice škodlivé . . .“ ³⁵⁾

Tak se Haken stal i v samotném — avšak buržoazním — Československu předmětem pronásledování úřadů i konzervativních občanů. Jeho situaci svým způsobem rozřešila mimořádně aktivní politická angažovanost, která mu otevřela dráhu revolucionáře z povolání, založenou na dlouholeté obětavé a úspěšné činnosti mezi venkovským i městským proletariátem a levicově orientovanými učiteli. Po svém zvolení poslancem za sociálně demokratickou stranu v r. 1920 se věnoval politické práci, aniž ztrácel kontakt s učitelstvem. Pronásledování úřadů však pokračovalo. Ačkoliv byl poslancem, přesto byl za vlády sociálně demokratického ministra školství kmenově přeložen na Časlavsko. ³⁵⁾

Již jako poslanec se Haken zúčastnil prvního sjezdu československého učitelstva (1.—3. července 1920), na němž vystoupil s kritikou buržoazní péče o děti a mládež: „Nynější péče o mládež má ráz almužnický. Nepodceňuji těchto snah, ale jsem přesvědčen, že pomoc je nedostatečná a hlavně, že . . . neodstraňuje zla. Kořen zla je v dnešních sociálních úřadech a dokud ty nebudou odstraněny a nahrazeny naprosto novou organizací lidské společnosti, dotud ani otázka sociální péče

o mládež nebude rozřešena.“³⁶⁾ Tak se i Haken zasloužil o radikální atmosféru sjezdu, kterou se vyznačovala četná vystoupení i návrhy sekcí, z nichž mimo jiné vzešel jednoznačný požadavek vybudovat jednotnou školskou soustavu.³⁷⁾ Obsah protokolu prvního sjezdu československého učitelstva nás vede k závěru, že Masaryk — ostatně přímý účastník akce — jako zkušený buržoazní politik musil mít jasno o revoluční náladě učitelů. A je pravděpodobné, že také zde zrálo jeho rozhodnutí udělit tvrdou lekci nejen dělnictvu, ale vůbec všem revolučním silám.

V následujících měsících byl Haken aktivním účastníkem revolučního procesu, který vyvrcholil ustavením jednotné internacionální revoluční strany proletariátu v Československu v r. 1921. Již před sjezdem KSČ r. 1921 připravoval Josef Haken rámcový školský program strany spolu s Františkem Houserem, který byl předtím jedním z významných představitelů sociálně demokratické levice. Ladislav Koubek později vzpomíná, že Haken odsuzoval ve svých úvahách starý patriarchální názor, který panoval v tehdejší společnosti, že muž je pánem své rodiny, své ženy a dětí. Vyslovoval přesvědčení, že socialismus neznamená rozrušení rodiny, ale naopak její upevnění a zdokonalení. Koubek dále vzpomíná na svůj styk s Hakenem na schůzích frakce komunistických učitelů, kde mimo jiné zastával názor, že radikalismus, který zachvátí učitelstvo po snížení platů v r. 1921, nemá pevný politický základ. Chybí mu prý „štěpný roub“, kterým je dělnická třída vedená komunistickou stranou. Učitelé-komunisté mají významný úkol vést boj za uvědomování ostatních učitelů a dát jim jako konkrétní cíl usilovat o změnu zchátralé společnosti.³⁸⁾

V Hakenově činnosti se zřejmě projevuje linie Komunistické internacionály vyvozená ze zkušeností Všesvazové komunistické strany (bolševiků), shrnutých v Leninově knize Dětská nemoc „levičáctví“ v komunismu. Klasik proletářských revolucí zde ukazuje na nebezpečí sektářských tendencí, které zákonitě zavádějí stranu do izolace, protože jí znemožňují stát se revoluční avantgardou pracujících mas. V době opadnutí revoluční vlny a nástupu kapitalismu dochází v r. 1924 také ke krizi frakce komunistických učitelů, někteří funkcionáři se dokonce vzdali svých funkcí pro neshody o znění školského programu. Šlo v podstatě o jasné formulování principů budování socialistické školy. V terminologii se projevovat tento spor v nahrazování slova „socialistická“ slovem „lidová“, které však bylo svým významem mlhavé. Společník Haken se opíral o zkušenosti sovětské školy a o základní principy marxisticko-leninské pedagogiky, proto usiloval o mobilizační program strany, jehož konečným cílem by byla socialistická škola.³⁹⁾

V rámci mezinárodně organizované akce byli členové frakce pověře-

ni, aby vyhledali v tehdejších učebnicích šovinistické, militaristické a protisocialistické články. Haken vysvětloval politický význam akce a v této souvislosti kritizoval zaměření československé buržoazní školy: „Duch naší školy je zastaralý. Mládež je napájena vlasteneckými frázemi, takže v ní vznikají představy jak o vlastním národě, tak o cizích národech zcela falešné a zkreslené. Dáme se teď do práce, abychom ukázali, jak si představujeme školu.“⁴⁰⁾

Haken udržoval těsné kontakty se Socialistickým sdružením učitelstva, kam chodíval od jeho vzniku a byl považován soudruhy za „spojku“ s Komunistickou stranou Československa. Docházel často na členské schůze SSU a informoval členy o tom, co chystá buržoazní vláda proti učitelstvu a veřejným zaměstnancům. Učitelstvu zůstával stále věrný a často se účastnil veřejných učitelských shromáždění a učitelských sjezdů. Zápisy v Časopise Československé obce učitelské i jeho články v Učitelských novinách jsou důkazem o Hakenových stálých kontaktech s učitelstvem.⁴¹⁾

Ve 20. a 30. letech sledují komunistické strany taktiku jednotné fronty, kterou vypracovala exekutiva Kominterny vycházející z linie III. kongresu (1921). Tuto linii zdůraznil a dále zkonkretizoval V. kongres Komunistické internacionály (1924), který definoval hlavní rysy bolševizace strany: „Strana musí jak v legálních, tak v ilegálních podmínkách udržovat těsné spojení s pracujícími, být tlumočnickem jejich potřeb a tužeb, uplatňovat pružnou politiku a umět využívat všech strategických rezerv v boji proti třídnímu nepříteli.“⁴²⁾

V duchu této linie se projevuje aktivita učitelů-komunistů v činnosti Školy vysokých studií pedagogických, která pořádala četné přednášky o sovětské škole a o sovětské kultuře. Rovněž Socialistické sdružení učitelstva propaguje nejednou akcí úspěchy dosažené při budování sovětské školy.

Nový rozmach dává činnosti učitelů-komunistů V. sjezd KSČ (1929), který proběhl ve znamení rozhodného boje pod heslem „Od oportunistické pasivity k bolševické aktivitě“. Hlavní referát přednesl Klement Gottwald a zdůraznil v něm, že problémem číslo jedna je boj proti nebezpečí imperialistické války a na obranu Sovětského svazu. Kapitalistická stabilizace vyvolává však nutnost zintenzívnit boj za prosazení vedoucí úlohy strany, která musí živě reagovat na hospodářské požadavky pracujících, připravovat, organizovat a vést boj za jejich prosazení.⁴³⁾ A tak V. sjezd KSČ prosadil dovršení významné etapy bolševizace a vytyčil generální linii boje proti panství buržoazie, za jednotu dělnické třídy a její svazek s pracujícím rolnictvem a ostatními pracujícími vrstvami společnosti. Pro učitele-komunisty znamenala tato linie orientaci na socialisticky smýšlejícího učitele a na přípravu koncepce

školy založené na principech marxisticko-leninské pedagogiky. Konkrétní představu o dalším postupu pokrokového učitelstva vyslovuje Haken na debatním večeru Socialistického sdružení učitelstva v únoru 1929.

Ve svém vystoupení zdůrazňuje Haken, že třídnost státu přes všechno ujišťování stoupenců vládnoucí třídy je stále patrnější. Tento fakt je však stále přehlížen ostatními socialistickými stranami, které jsou pro spolupráci s buržoazií, a tím i pro její potlačující prostředky a pro útlak proletariátu. Proto skuteční socialisté musí potírat nepravdu, že škola je neutrální. Nesmyslné tvrzení o nepolitické škole vyvolává mezi učitelstvem nejvíce zmatku. Inteligence je vnitřně rozpolcena, protože staré jí nemůže vyhovovat a k vyhraněnému stanovisku se nepropracovala. Protože panuje zmatek, pokud jde o význam pojmů reakční a pokrokový, udává Haken kritérium na základě zkušeností s francouzskou revolucí: „... ten, kdo usiluje o udržení dnešního stavu, je na straně reakce. Pokrokovým je ten, kdo usiluje o změnu těchto poměrů. Jinačího dělítko není, co je mezi tím, je fráze.“⁴⁴⁾

Haken dále upřesňuje, že socialistické učitelstvo všech směrů by se mohlo „sjednotit v SSU na takových otázkách, jako je pracovní škola, protináboženská škola, jednotná škola“.⁴⁵⁾ Hakenovy výroky umožňují postihnout podstatu tehdejšího dění, kdy všechny pokrokové síly se sjednocovaly v názoru na nutnost reformy školy založené na rakousko-uherských zákonech. Důkazy tohoto úsilí nacházíme v četných státech v tehdejších Učitelských novinách a časopisech, v nichž učitelé vyjadřovali své názory.

Významné místo ve snahách o reformu konzervativního školství zaujímá jednotná škola, o kterou usilují učitelé-komunisté a většina pokrokových učitelů a pedagogů stojících pod vlivem sovětské pedagogiky a školy. Sám Otokar Chlup píše k tomuto problému: „Jednotná škola se stala tužbou socialistických stran.“⁴⁶⁾ Učitelé-komunisté postupovali při rozpracovávání koncepce jednotné školy v duchu hesla „Připravovat se a být připraven!“

Jednotnou školu – vyjadřující princip rovnosti podmínek vzdělání pro všechny – prosazovali především přesvědčení socialisté.^{47, 48)} Proti nim stála v táboře odpůrců jednotné školy pestrá společnost konzervativních stran a stranic, které „jako by zaspaly deset let vývoje myšlení lidstva“. Jejich důvody byly někdy až příliš malicherné a dávaly vycítit, že si tito odpůrci jednotné školy nedali ani práci prostudovat materiály, které předkládali její zastánci.⁴⁹⁾

Hodnotíme-li dnes s odstupem činnost učitelů-komunistů ve 20. a 30. letech, docházíme k závěru, že jejich snaha sjednocovat pokrokové učitelstvo na principech jednotné školy podle sovětského vzoru odpo-

vídala strategii a taktice komunistických stran. Strategii a taktiku zaměřenou na vytvoření jednotné a lidové fronty potvrzuje také VII. kongres Komunistické internacionály (1935) opírající se o odkaz V. I. Lenina, který napsal: „Bylo by zásadní chybou domnívat se, že boj za demokracii může odvrátit proletariát od socialistické revoluce nebo ji zatlačit do pozadí, zastínit apod. Naopak, jako je nemožný vítězný socialismus, neuvádí-li ve skutek úplnou demokracii, tak se nemůže připravit k vítězství nad buržoazií proletariát, nevede-li všestranný, důsledný a revoluční boj za demokracii.“⁵⁰⁾

V letech 1929—1936 vykonával Josef Haken funkci senátora za KSČ a několikrát ji zastupoval na zasedáních Komunistické internacionály. V r. 1936 odchází senátor Josef Haken pro těžkou chorobu z aktivního politického života a „vrací se k učitelství stejně chud, jako šel do politiky. Je učitelem v Čáslavi . . .“⁵¹⁾ A Koubek dále uvádí pro srovnání, že v tutéž dobu se vzdává mandátu Vojta Beneš, který ovšem jako služebník buržoazie dostává funkci vládního rady v Zemském ústředí péče o mládež. „Dva učitelští politikové odcházejí, a s tak rozdílnou výslužkou! Vládní koalice dovedla odměňovat své věrné a přehlížet ty, kteří zápasu za lepší život u nás věnovali zdraví.“⁵²⁾

Haken si uvědomoval, že nová škola, škola socialistické společnosti, předpokládá vytvoření kvalitativně jiného vztahu mezi učitelem a žákem, než tomu bylo ve škole založené na právních předpisech rakousko-uherských. Sám se o přiblížení svým svěřencům snažil již ve své učitelské praxi. Názor na vztah mezi učitelem a žákem vylíčil Haken v jednom ze svých soukromých dopisů: „Půl století je notýsek stejným činitelem. Půl století nahání hrůzu a je hradbou mezi učitelem a žákem. Přečkal císařství, přečkal republiku (psáno v r. 1943 — R. O.). Srostl s cizí, téměř nepřátelskou osobou na stupni. Symbol dvou pólů, dvou světů, žáci—prófa . . . Stupeň, katedra, notes jeden svět, škamny druhý. Dva světy uměle udržované v antagonismu. A přece to má být svět vzájemné důvěry a lásky. Také vzájemné úcty. Na učiteli je, aby takové ovzduší plnilo školu. Toť nejsilnější moment vychovatelský. Tu nastupuje dobrovolná kázeň, kolektivní čest.“

POZNÁMKY

- ¹⁾ Haken, F: *Před 75 lety se narodil Josef Haken*. Učitel'ské noviny, č. 21 z 26. 5. 1955, s. 6.
- ²⁾ *Nejdůležitější zákony o školství obecném*. Praha 1907, s. 1.
- ³⁾ Hrbek, J.: *Politická a pedagogická činnost a názory Josefa Hakena v období před světovou imperialistickou válkou*. Diplomová práce. Praha, PF UK 1954, s. 32.
- ⁴⁾ Šauer, J. z Augenburgu: *Pedagogika*. Praha, Dědictví sv. Prokopa 1897, s. 241.
- ⁵⁾ Tamtéž, s. VI (předmluva).
- ⁶⁾ Č. 85 praes. *Haken Josef ve Třtěníci*. Politické vystupování. K č. 53 z 9. března 1912, rkp. s. 3. PMK S 408/P7b, 659/64.
- ⁷⁾ PMK S 408/P3a, 655/64, rkp. s. 1.
- ⁸⁾ Tamtéž, s. 3.
- ⁹⁾ Koubek, L.: *Mé vzpomínky na soudruha Josefa Hakena*. Tvorba, 18, 1949, č. 19, s. 429—430. PMK S 408—12; 891/71.
- ¹⁰⁾ Tamtéž, s. 429.
- ¹¹⁾ *Disciplinární řízení s Jos. Hakenem, def. učitelem II. tř. v Dolním Bousově*. Č 2773. O. š. ř. Sign. PMK S 408/P4a; 656/64, s. 3.
- ¹²⁾ *Světový kongres Volné myšlenky v Praze 8.—12. září 1907. Protokol*. Praha, Volná myšlenka 1908, s. 308—317.
- ¹³⁾ Tamtéž, s. 311.
- ¹⁴⁾ *Volná škola*, 5, 15. srpna 1909, s. 49
- ¹⁵⁾ *Polabský obzor*, 4, č. 13 z 26. března 1910, Nymburk.
- ¹⁶⁾ *Přehled dějin KSČ*. Praha, Svoboda 1978, s. 39.
- ¹⁷⁾ Zápotocký, L.: *O vychování dětí pro budoucí život*. Učitel'ské noviny, 18, č. 51 z 20. prosince 1900, s. 606.
- ¹⁸⁾ *Učitel'ské noviny*, 4. 6. 1913, 31, č. 39, s. 593—595.
- ¹⁹⁾ Tamtéž, s. 593.
- ²⁰⁾ Tamtéž, s. 594.
- ²¹⁾ Tamtéž.
- ²²⁾ Tamtéž.
- ²³⁾ Tamtéž, s. 595.
- ²⁴⁾ Tamtéž.
- ²⁵⁾ Tamtéž.
- ²⁶⁾ *Učitel'ské noviny*, 6. 11. 1912, č. 9, s. 138
- ²⁷⁾ Tamtéž.
- ²⁸⁾ Tamtéž, s. 139.
- ²⁹⁾ *Učitel'ské noviny*, 31, 25. 6. 1913, č. 42, s. 642—645.
- ³⁰⁾ Viz např.: Hrbek, J.: *Úsilí Josefa Hakena o politickou výchovu a socialistickou orientaci učitel'stva před první světovou válkou*. Příspěvek k dějinám učitel'stva. Sborník Pedagogické fakulty v Plzni. Pedagogika VII — Umění VI. PRAHA, SPN 1967, s. 84.
- ³¹⁾ Körber, C.: *Válečná mosaika*. Domov za války, díl II. (1915). Praha 1930, s. 102.
- ³²⁾ Kašfk, V.: *Válka, Říjen a Hakenova cesta k revoluci*. In: Učitelé v práci a v boji. Sborník vzpomínek a studií. Praha, Práce 1968, s. 76.
- ³³⁾ *Polabský obzor* z 19. ledna 1919.
- ³⁴⁾ Sign. PMK S 408/P 9h 661/64.
- ³⁵⁾ Haken, F.: *Před 75 lety se narodil Josef Haken*. UN 26. 5. 1955, č. 21, s. 6.
- ³⁶⁾ První sjezd československého učitel'stva a přátel školství v osvobozené vlasti v Praze dne 1.—3. července 1920. *Protokol*. Praha, sjezdový výbor Československé obce učitel'ské, 1921, s. 462.

- ³⁷⁾ Тамtéž, s. 518.
- ³⁸⁾ Koubek, L.: *Mé vzpomínky na soudruha Josefa Hakena*. Tvorba, 18, 1949, č. 19, s. 429.
- ³⁹⁾ Тамtéž, s. 429—430.
- ⁴⁰⁾ Тамtéž, s. 430.
- ⁴¹⁾ Jaroš, V.: *Vzpomínáme Josefa Hakena*. Učitel'ské noviny, 10, 26. května 1960, č. 21, s. 6.
- ⁴²⁾ *Přehled dějin KSČ*. Praha, Svoboda 1978, s. 120.
- ⁴³⁾ Тамtéž, s. 136.
- ⁴⁴⁾ *Ze Socialistického sdružení učitel'ského*. Učitel'ské noviny, 43, 22. března 1929, č. 11, s. 118.
- ⁴⁵⁾ Тамtéž, s. 119.
- ⁴⁶⁾ *Pedagogická encyklopedie*. Redakce O. Chlup, J. Kubálek, J. Uher. I. díl, Praha, Novina 1938, s. 208.
- ⁴⁷⁾ *Reformu vnější nebo vnitřní?* Učitel'ské noviny, 43, 1928—29, č. 9, s. 92.
- ⁴⁸⁾ Kurš, A.: *Nač se nesmí zapomenout*. (K boji za jednotnou školu). Pedagogický svět, příl. UN, 43, 1928—29, s. 57—59.
- ⁴⁹⁾ Тамtéž, s. 57
- ⁵⁰⁾ Lenin, V. I.: *Spisy* 22. Praha 1957, s. 158.
- ⁵¹⁾ Koubek, L.: *Naše cesta (historie zápasu o nového učitele)*. Praha, Svaz zaměstnanců školství a osvěty 1950, s. 117.
- ⁵²⁾ Тамtéž.

Рудольф Опата

УЧИТЕЛЬ–КОММУНИСТ ЙОЗЕФ ХАКЕН

Йозеф Хакеи родился 20 мая 1880 г. в Марквартнах Ичинского района. Уже в учительском институте в г. Ичин у него были столкновения с консервативными преподавателями и учителем катехизиса. На посту учителя продолжают его столкновения с представителями господствующего класса. Еще до 1-ой мировой войны И. Хакеи опубликовал несколько марксистски ориентированных статей в «Учительских новинах» (Учительская газета), содержащих критический анализ отношения учителей к политике.

Перед основанием единой интернациональной партии пролетариата в Чехословакии (в 1921 г.) Хакеи участвовал в разработке ее общей школьной программы. Он поддерживал тесные сношения с социалистическим сообществом учителей, члены которого усматривали в нем «связного» с Коммунистической партией Чехословакии.

Он стремился к объединению социалистических учителей всех направлений при решении таких проблем, как, напр., трудовая школа, антирелигиозная школа, единая школа. Идея единой школы занимала выдающееся место в стремлениях к реформе консервативного народного просвещения, за осуществление которой боролись в первую очередь убежденные социалисты. Хакеи отдавал себе отчет в том, что новая школа, школа социалистического общества, предусматривает создание качественно нового отношения между учителем и учащимся. Эти взгляды Хакеи формировал вполне однозначно в течение последних лет своей жизни в личной корреспонденции.

Йозеф Хакеи вошел навсегда в историю рабочего революционного движения как один из самых выдающихся основателей Коммунистической пар-

тии Чехословакии и руководящих работников на протяжении многих лет. Он выразительно обусловил ориентацию школьной политики КПЧ в период между двумя мировыми война-

ми, активно участвуя в борьбе за создание концепции единой школы, основанной на принципах марксистско-ленинской педагогики и на использовании советского опыта.

Rudolf Opata

JOSEF HAKEN — TEACHER AND COMMUNIST

Josef Haken was born on 20th May 1880 at Markvartice in the Jičín region. While still a student at the Teachers' Training College at Jičín, he already had conflicts with conservative professors and the clergy. As a teacher he continued having conflicts with representatives of the ruling class. In the period before World War I he already wrote several articles with a Marxist orientation in the Teachers' Newsletter, wherein he critically analysed the relationship of the teaching profession to politics.

Before the establishment of a united international party of the proletariat (in 1921) he had already taken part in drawing up the outline of its educational policy programme. He maintained close contacts with the Teachers' Socialist Association, whose members regarded him as a „liaison officer“ between themselves and the Communist Party of Czechoslovakia. He made every effort to unify all the socialist teachers on such issues as the work school, the anti-religious school, the

uniform school. The idea of a uniform school occupied a significant place in the efforts for a reform of the conservative educational system and it was fought for mainly by staunch Socialists. Haken realized that the new school, the school of a Socialist society, presupposes the creation of a new quality in the teacher-pupil relationship. These ideas were explicitly formulated in the last years of his life in his personal correspondence.

Josef Haken earned a permanent place in the history of the revolutionary labour movement as one of the most significant founders of the Communist Party of Czechoslovakia and its long official. He exercised considerable influence on the orientation of the Communist Party of Czechoslovakia's education policy in the inter-war period. He took active part in the campaign for the formation of the conception of the uniform (comprehensive) school based on the principles of Marxist-Leninist pedagogy and the use of Soviet experience.